

Tjuvnästet - Rofwarehålan

Av Inga-Lill Andersson 1143andersson@telia.com

Fallet emellan Toppön och västra stranden kallas Tjuvfallet. Där under strömmade forsen fram och virvlade upp fukt till grottan i bergsfloget. Älvens vatten kastar sitt rus utför Helvetesfallen med ett förfärligt dån och oväsen. Förr trodde folk att det var den trehövdade hundens skall som tjöt. Utefter bergsbranten fanns klipphålur och försåtliga tillhåll under medeltiden. På vintern bildas en dimma från fallen som döljer och täcker det som inte bör synas i dagern. Älven var ofta hemsökt av jordskalv som satte sina spår i rasade branter. . Blodet isar och själen ryser när människorna fångades av tidens myter och berättelser om faror för liv och lem. Då anropade man Guds skydd när ångesten red maror i kroppen. Ofta stannade man till vid en kyrka för att bedja och offra till Gud när man skulle färdas i de mörka skogarna och på de farliga handelsvägarna, där varg och stråtrövare härskade. Om man kom oskadd genom en farofylld skräckinjagande natur i ödslig skog fanns all anledning att tacka vår Herre.

Älven var utsatt för troll och andar och älvornas vilda dans i månljusa nätter, där endast de som var jagade för brottsliga handlingar trivdes. I forna tider gömdes med lätthet de som behövde rymma från samhället i skogar och grottor. då som fick sina förnödenheter från röveri, stölder och enkel tjuvnad. Det fanns ingen som i sin vildaste fantasi kunde tro att det dolde sig missdådare intill den strida älven med allt sitt oljud i skummande vatten. Där fanns förr skogsmän, rövare, tjuvar, stigmän och andra laglösa. Ofta handlade det om att de inte kunde göra rätt för sig eller att de begick brott och inte ville ta sitt straff för dessa. Rövorna höll ihop i grupper eller handlade ensamma i olika brottsliga gärningar. Skogarna rymde mycket vilda djur, som man snarade och tillagade. I älven fanns mycket laxfisk.

I bergsfloget fanns en grotta där dråpare och rövare kunde gömma sig efter sina brott mot allmogen efter att de dräpt, stulit och rövat. Rövorna gömde sig i tjuvhålan och levde där genom att sova på halm och laga mat över öppen eld. Draget och kylan i grottan minskades genom att man sov på halmen. Halmen hade inneboende välgörande krafter att ta tillvara genom att den senare år gav goda skördar. Vid juletid var det sed att man alltid skulle lägga ut julehalm att trampa på. La man torr halm i ett kors på ingången, så skyddades de sovande från onda makter. På julnatten skulle man enligt sederna ligga på julhalm. Man minskade kyla och drag om man la ut halm på golvet. Om halmen lades i kors var det ett tecken på att huset skyddades från onda makter. På julnatten skulle alla i familjen tillbringa tillsammans i syskonsång till åminnelse av Jesu födelse i krubbans halm.

Inga bönder gick säkra i hemmen eller på vägarna när stråtrövorna var i farten. Stråtrövorna hade tunga klubbor som de slogs med för att kunna råna och härja om natten, när ingen såg. Efter illgärningen flydde rövorna till traktens mörka skogar som var kända tillhåll för rövarflockar och stigmän. Stråtrövorna var tjuvar som anföll de som reste (var på stråt) utanför bebyggda trakter. Det var ofta svartmuskiga rövare som levde i laglöshet och höll till i den stora ogästvänliga skogen då de låg i bakhåll för vägfärande. Stigmännen höll ihop mot bönderna och det var ofta konflikter, när ingen fick ha något ifred och rövorna höll sig gömda på böndernas marker. Man skymfades, smädade och kastade glåpor efter varandra.

Hånen var ofta att man kallade karlarna för rövare, tjuv och mördare medans kvinnorna hölls för hor och trolleri. Sämst i byn hölls allmosefolket och bödeln.

När man inte kunde hålla sig inom lagens regler och normer stöttes man ur samhället och enda vägen till överlevnad var genom röveri. Diverse kriminella folk höll ofta till i hålor och hyddor i mörkan skog. Det fanns också en rangskala inom de kriminella leden, där rövorna var sämre än tjuvar, men värre var mördarna och våldtäktsmännen. Banditgängen höll till i ogästvänliga rövarkulor.

Vid bergsklinten i branten intill Tjuvfallet i Göta älv i Trollhättan fanns en naturlig otillgänglig grotta eller hytta, där rövorna kunde hålla till och gömma sina skatter efter rånen. Ett rykte säger att rövorna hade guldrikedomar i grottan. Det var ingen som ens kunde drömma om, att det fanns någon i grottan då stigen dit var slipprig och hal ovanför Tjuvfallet. För att komma dit fick rövorna gå på en ganska smal stig vid bergskanten utefter älvens västra sida vid Tjuvfallet mitt emot Toppön där vattnet alltid stänkte upp. Det brusade och dånade ständigt från fallet. På våren och sommaren när forsen virvlade och yrade i strida strömmar kunde ingen människa gå frivilligt på denna hala bergskant. Det innebar alltid risker att trampa fel och göra snedsteg vid bergskanten på den hala våta stigen. Vintertid var det risk för att glida ner i fallet och försvinna för alltid. Rövorna fick ha sin grotta i fred, ty det var annars stora risker för dem som oväntades kom på den hala farliga stigen till Tjuvhålan och därför kunde den hållas ganska hemlig.

Rövorna själva använde vid snabba flykter sig av en lina som de hissade sig ner vid från den bråddjupa kanten av berget. Det var omöjligt för okända att komma till grottan och den tjuv som snabbt ville komma till tjuvnästet kunde hissa sig ner med hjälp av ett rep. Grottan hängde över ett brant berg över fallet som, på den tiden var alldeles betäckt så att det var nästan omöjligt att i snabbt komma ner dit ner.

Men man pratade om grottan i bygden och den hade ett dåligt rykte då man förstod att där fanns rövare och var tjuvars hemvist. Därav kommer att klintens namn fått bli Tjuvhålsklint som får oss att minnas skrönan. På en karta från 1700-talet hette rövornästet, Tiufweboden eller Tiufholet som nu kallas Tjuvhålan.

Sägen om grottan fanns i Olaus Magnus första bok om de nordiska folken som trycktes år 1555. Vid denna tid fanns det mycket rövare på vägarna och man kanske även mötte de kringvandrande tattarna samt att man även var rädd för vargen. Det fanns även fredlösa rövare som inte var skyddade till liv och lem. När det var slagsmål på 1500-talet, så använde man alla medel som stod till buds. Ölståndkor, knytnävar och knivar virvlade runt i luften. Det förekom att man även bet varandra i ansiktet för att skada och få respekt. Och för att komma undan lagens långa arm, så fick man fly till skogs eller till Norge.

Folk tog sig fram antingen med häst eller så traskade man långliga vägar på medeltiden. Långväga resenärer tog in hos prästen eller fogden som inte brukade avvisa någon. Den främmande gästen kunde undfägnas med någon mat och lite dåligt vatten samt en sovplats. Hos en vanlig bonde kanske man inte ens kunde få något att äta. Bostäderna var inte så bekväma utan sängplatsen kanske var i halmen på ett stampat jordgolv. Man sov tillsammans med sina husdjur och fick värme av dem. Prästerna var lärda och kunde tala latin. Människorna brottades mellan sin tro på Gud och de övernaturliga krafter som kunde uppträda i vardagen. De såg tecken och kunde tyda sol, måne och stjärnorna. Sjukdomar sågs som straff och man använde många egna huskurer man fått av kloka gummor eller gubbar. Det fanns ett fåtal hospital i Sverige, men det var få förunnat att få hjälp där. Man bad och

offrade för att få god hälsa och vid längre resa, som skydd mot det onda. Det fanns endast ett fåtal hospital, men den vardagliga vården skötte man själv eller fick hjälp av någon munk. Under stränga vintrar var rövarna tvungna att göra upp eld. Man fick värme från elden i grottan och Tjuvhålan kunde lätt röjas av röken från hålan. Och vid en mycket sträng vinter blev de förråda av röken från grottans värmeeld. De drogs snabbt ut från grottans inre och fördes till tings och sattes i häkte. Enligt gammal hävd skulle tjuven föras till ting och sättas i ring. Tingen hölls ofta vid domarringar där det även hölls samlingar vid bystämmor. Rövarensamlade skatter och värdesaker tillföll kungens kassa. Myndigheterna gav stränga straff. Därefter blev platsen befriad från rövare och banditer. Det var en märklig Tjuvhåla.

I forna tider trodde man att där skogsrovare dödas och ligger obegraven lär Gastarna spöka. Korpar och vilddjur äter av kroppen men anden lever kvar och gastkramar människorna i dess närhet. Om inte banemannen upptäcks så varnar Gasten för kommande mord, skada av våda och varg. Gastens livslängd sträcker sig upp till hundratalet år. Därefter förbliver han tyst när Banemannens barnbarn är döda. Detta är en stark vidskepelse som bibehålls i sagor intill kvällseldens fladdrande sken. Människorna var redan innan nattens intåg rädda och skrockfulla för att bli gastkramade

Myten från grottan berättar att de ska ha snappat bort en ung piga. Efter några år fick pigan lov att gå hem till sig vid juletid för att skaffa julhalm, mot löfte om att inte förråda rövare i nästet. Hon hotades med döden om hon avslöjade gömstället. När pigan återvände till rövarens nästet lät hon halmstrån falla efter sig hela vägen tillbaka. Rövarens förråddes och togs fast med allt sitt stulna gods, som de hade samlat under lång tid. ”i bergzfloget säjes rövarens fordom hafwa hafft deras tilhåld, hwilka bland annat bortsnappat en piga, men när hon efter nogre åhrs förlopp, emot förplichtelser, at icke skola dem uppenbara, fick låf gå hem till juhl at skaffa juhlehalm, lätt hon falla strå effter sig hela vägen, alt in til rövarens nestet, således wordo de rögde och fasttagne med deras rof, som de til en stor myckenhet församblat hade”. Denna sägen finns hos Olaus Magnus i hans första tryckta historia år 1555 om de nordiska folken.

Tjuvhålan låg invid Andvareforsen (Skräckforsen) och guldtjuvnader fanns i grottan vid forsen. Andvare var en dvärg som fanns i Svartalvernas värld samt levde i en skepnad intill forsen. Svartalverna, var vithyade väsen som levde om natten och hade onda planer för människorna. I Völsungasagan fördes guld till en högt belägen bergshed som kan ha varit Hunneberg. Trollet eller dvärgen Andvare bodde invid Andvareforsen (Skräckforsen) med sitt välvande vatten som hördes vida kring. Niflungaskatten (Nifl=dimma) var dvärgen Andvares sagoguld. Andvare blev av med guld och i vredesmod gick in i berget med att han uttalade sin förbannelse över dem som rövade honom. Men Loke tog sig in i bergväggen för att ta guld ifrån dvärgen. Men det vilade en förbannelse över guld. Det skall bringa olycka och bli bröders öde samt hetsa 8 kungar till strid. År 1844 vid Trollhättan hittades två stycken hängsmycken av renaste guld från 500-talet. Det ena smycket lär ha en text som man tytt till 'jag överlämnar en kärleksgåva'. Bilden på smycket kan vara från händelsen när dvärgen Andvares ring, som var omvirad med varghår, skänktes av Gudrun till Hågne. Han var tjänare hos kung Atle.

På Toppön bodde trollen tillsammans och använde en täckande klippa rakt över sin Trollhytte på berget intill. Om troll kan man säga att de bor i bergen och ser alltid mycket fula ut och grova ut med sin svans. Håret är långt och ovårdat på skulden. Ibland har de en hatt eller hätta på huvudet och i örat en stor guldring. Rik som ett troll säger man då de alltid har mycket guld i sin skattkista. De försöker att lura in människor i berget så att hon blir bergtagen.

De tål inte sol och gömmer sig dagtid för att under natten stjäla mat från människorna. Tjuvnästet kallades tidigare för Trollhytte då troll tidigare använde hyttan. Idag kanske vi ler åt trolldagor men i forna tider var trollen med i verkliga livet hos människorna.

Invid Tjuvfallet vid älvens västsida på klinten finns ännu spår av en konkav inbuktning vilket minner om denna otroliga sägen. År 1623 ska det ha varit en rättegång där tjuven sagt att han hållit till i Tjyvahålan. Grottan finns nämnd vid Borås Rådhusrätt 2 april 1623. Raset då tjuvgrottan nedrasat lär ska ha varit redan under 1600-talet. År 1746 var tjuvgrottan infallen och rasade sedan ner i Tjuvfallet. Sedan 1800-talet kallas klinten vid Tjuvhålan för Tjuvhålsklinten. Alla sagor har ett slut och de sista resterna av Tjuvhålsklinten lära ha försvunnit i älven år 1920.

Litteratur: Trollhättan, dess kanal- och kraftverk. Historik och beskrifning utgifven af KJ. Vattenfallstyrelsen. Del: II:II. Stockholm. 1916.
Trollhätte-Gillet. Historia och historier om Stranna. 2004.
(G Lundén. Trollhättan genom tiderna)

